

ČESKÁ KOMORA ARCHITEKTŮ

MĚSTSKÝ

ARCHITEKT

- 3 Úvod
- 4 Historie
- 5 Současnost
- 6 Kdo je to Městský architekt?
- 7 Proč zřídit pozici Městského architekta?
- 8 Co je Městský architekt z hlediska právních předpisů?
- 9 Jaké jsou požadavky na osobu Městského architekta?
- 10 Co je cílem činnosti Městského architekta?
- 11 Jak může fungovat pozice Městského architekta?
- 12 Činnost Městského architekta ve vztahu k samosprávě a státní správě
- 13 Může Městský architekt projektovat?
- 14 Nejčastější problémy související s činností Městského architekta
- 15 Příklady dobré praxe – zkušenosti s činností Městského architekta
- 16 Obecní architekt

Úvod

Česká komora architektů dlouhodobě zdůrazňuje téma městského architekta, jenž má významnou a nenahraditelnou roli při vzniku, rozvoji a správě lidského sídla – obce, města.

V České republice je v současné době asi osmdesát měst a obcí, které – aniž by jim to kdokoliv nařídil – již městského architekta mají. Je určitě poučné zajímat se proč. Nesrovnatelně více je ale obcí, které služeb městského architekta nevyužívají. I zde je namístě ptát se po důvodech. Jsou si zastupitelé jistí, že ho nepotřebují? Nebo ho neumí najít? Nebo o možnosti a právu obce či města mít „svého“ architekta nevědí? Nebo je to jen strach z nepoznaného?

Kdo je to vlastně městský architekt? Co dělá? V čem může zastupitelům, politické reprezentaci obce či města pomoci? Kdo jím může být? Je jeho angažování vůbec legální? Může si ho obec či město dovolit?

Česká komora architektů je připravena na tyto otázky odpovídat. Ale také se s představiteli obce či města osobně setkat a konzultovat možnosti zavedení pozice městského / obecního architekta tak, aby odpovídala konkrétním podmínkám konkrétního města či obce – s ohledem na jejich velikost, specifické problémy a možnosti. Je zřejmé, že u obce s 250 obyvateli a u krajského města se budou modely fungování městského architekta dosti lišit. Ale smysl jejich role bude stejný.

Historie

Historie lidských sídel, jejich vznik, růst a kvalitativní proměna – to vše není výsledkem náhody, ničím a nikým neregulované aktivity jednotlivců, prosté adice. Na počátku vždy musela být myšlenka – zhodnocení stavu, jasný záměr a strategie, jak uspokojivého vývoje města dosáhnout. Důležitou roli hráli vždy ti, kteří měli moc, prostředky a schopnosti. A na nich také ležela tíha zodpovědnosti. Ale i absolutističtí vládci měli svého lokátora, architekta, prefekta, odborníka.

S růstem velikosti sídla, počtu jeho obyvatel, zvyšováním životního komfortu, s rozšiřováním škály občanské i technické infrastruktury začal být spontánní, ničím a nikým neregulovaný rozvoj nemyslitelný. Lidské sídlo se proměnilo ve složitý organismus. Jeho řízení, správa, rozvoj už nemohly být věci jednotlivce, ale týmu. Vyžadovalo akceschopný politický management opírající se o profesionální odborné zázemí.

Stále naléhavěji potřebovali „moudří otcové města“ rozvojové vize, strategické a rozvojové plány měst. A stále naléhavěji potřebovali pro oblast urbanismu, architektury a městského inženýrství specializované poradce – městské architekty, kteří průběžně sledovali odborná hlediska naplňování přijatých vizí či strategií města.

Současnost

Žijeme v demokracii. Zákon o obcích přinesl (či spíše vrátil) městům a obcím právo rozhodovat o všech zásadních věcech svéprávně, bez instrukcí a nařízení shora. O to větší zodpovědnost jejich zastupitelé mají. Rozhodují totiž o tom,

- jak ochránit a v lepším případě obohatit nevyčíslitelné hodnoty urbanistického a architektonického dědictví, svěřené jim do péče po dobu jejich mandátu,
- jak zajistit trvalou symbiózu mezi nevyhnutelně ekonomickou podstatou sídla a příznivými životními podmínkami,
- jak hledat a udržovat spokojenost a soudržnost obyvatel.

Žádný zákon neukládá městům a obcím povinnost mít v profesní struktuře úřadu, případně externě městského architekta či architekta obce. Stejně jako neexistuje zákonem daná povinnost, aby si pořídily územní plán. V obou případech je ponecháno zcela na úvaze a zodpovědnosti politiků, zda je pro kvalifikovaný výkon státní správy a pro kvalifikované samosprávné rozhodování v oblasti

- urbanismu,
- architektury,
- územního plánování
- a vytváření kvalitního prostředí pro život občanůpotřebují, anebo to zvládnou bez nich, bez odborné opory při jejím naplňování.

Pro prvotní orientaci uvádíme základní informace o městském architektovi.

Kdo je to Městský architekt?

Městský architekt, architekt města, hlavní architekt, obecní architekt...
– jeho označení není důležité (není závazně právně ukotveno). Podstatná je jeho úloha: komplexní výkon služby architekta při rozvoji města či obce. Jedná se zejména o následující činnosti:

- při vyhodnocování aktuálního stavu a připravovaných záměrů sleduje především hlediska urbanistická, architektonická, estetická a výtvarná;
- v oblasti operativních činností konzultuje a zaujímá stanoviska k projekčně připravovaným aktivitám stavebníků a developerů;
- v koncepční oblasti se podílí na zadávání a projednávání strategických a koncepčních dokumentů, které se týkají území města či obce;
- spolu se zastupiteli hájí zájmy města či obce při projednávání nadřazené dokumentace širšího území;
- iniciuje aktivní kroky města či obce ke zlepšení prostředí, hrdosti, spokojenosti a soudržnosti obyvatel (např. vypisování architektonických a urbanistických soutěží, zapojování veřejnosti do formulace vizí a strategií rozvoje města, spolupráce s architektonickými školami apod.).

Proč zřídit pozici Městského architekta?

Prevence před nevhodným životním stylem patří mezi důležité podmínky zdraví a dlouhověkosti člověka. Zdravotní problémy konzultujeme s kvalifikovaným odborníkem – lékařem. Uchování zdraví „organismu“ města či obce vyžaduje totéž. Je rovněž zapotřebí ho preventivně chránit před nevhodnými, nebo dokonce devastujícími vlivy a zásahy. Kvalifikovaným odborníkem pro tuto oblast je architekt-urbanista.

Zřízení pozice městského architekta samozřejmě není samospasitelným řešením. Ale vytváří předpoklad pro to, aby politici nerozhodovali bez odborných informací. Městský architekt je schopen poskytnout politikům města či obce odbornou oporu, argumenty pro eliminaci záměrů s potenciálně negativními dopady na žádoucí rozvoj města či obce.

Co je Městský architekt z hlediska právních předpisů?

Ukotvení v právních předpisech

Pozice a funkce městského architekta není v současnosti právně upravena. Změnu k lepšímu přináší usnesení vlády č. 22 k Politice architektury a stavební kultury ČR z ledna 2015. Posílení úlohy městských architektů bylo ustanoveno jako jeden z cílů její implementace (cíl 3.3).

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR má za úkol prověřit potřebu eventuelních legislativních úprav pro zřízení pozic městského architekta. Česká komora architektů se snaží do té doby být nápomocna městům a obcím při zavádění funkce městského architekta.

Současná právní odůvodnění a podpora činnosti Městského architekta

Jednoznačný právní podklad pro zřízení pozice městského architekta sice neexistuje, ale její ustavení lze odůvodnit řadou právních předpisů.

- Obec je povinna pečovat o všestranný rozvoj svého území podle § 2 zákona o obcích.
- Obec má právo zřizovat jako iniciační a poradní orgány komise a výbory, v jejichž rámci může architekt města vykonávat svou činnost (§ 117 a § 122 zákona o obcích)
- Podle § 174 stavebního zákona lze v územních, stavebních a dalších řízeních využít součinnosti experta.
- Cíle a úkoly územního plánování, které uvádí stavební zákon v paragrafech 18 a 19, rovněž odůvodňují expertní spolupráci architekta.
- Obec je podle § 85 stavebního zákona účastníkem všech územních řízení, ve kterých může svá vyjádření podávat například na základě doporučení městského architekta.

V citovaných ustanoveních mohou města či obce nalézt právní oporu při zřízení pozice městského architekta.

Jaké jsou požadavky na osobu Městského architekta?

Pozice městského architekta vyžaduje řadu profesních i osobnostních dovedností a vlastností, mezi které patří zejména:

- osobní přístup a odpovědnost k výkonu funkce, kterou nelze nahradit žádným zákonem;
- praktické zkušenosti v oboru (urbanismus, architektura, krajinářská architektura, územní plánování) a vysoký profesní kredit;
- široké spektrum odborných znalostí z celé řady souvisejících oborů;
- koncepční přístup k řešení problémů a schopnost zohledňovat nezbytné souvislosti a vazby;
- schopnost zaujmout, vysvětlit a obhájit svůj odborný názor, racionálně vyhodnotit protiargumenty, vyjednávat a být schopen hledat kompromis pro zainteresované strany (odborně přijatelný);
- schopnost argumentace v odborné i právní rovině;
- schopnost bezkonfliktní komunikace jak s odbornou, tak s laickou veřejností;
- schopnost diskutovat a řídit odborné i laické diskuse;
- schopnost prezentovat médiím odborné profesní záležitosti a problémy způsobem a formou, která bude srozumitelná široké laické veřejnosti;
- politická nezávislost a schopnost smysluplně komunikovat s každou politickou reprezentací města či obce vzešlou z voleb.

Co je cílem činnosti Městského architekta?

Efektivní výkon funkce městského architekta musí zajišťovat zejména:

- kontinuální péči o urbanistické, architektonické, estetické, obytné hodnoty města či obce s maximální snahou o využití jejich potenciálů,
- ochranu specifík a charakteristik daného území, které lze shrnout do pojmu ochrana a posilování „genia loci“,
- důslednou a kontinuální péči o veřejné prostory města či obce
- ochranu kvalit a hodnot daného území (architektonických, urbanistických, společenských, kulturních, estetických, obytných, přírodních apod.),
- cílené zlepšování obytné kvality prostředí sídel,
- iniciaci přestavby zanedbaných a nevyužitých území,
- zapojení širší odborné veřejnosti do řešení problémů města,
- spolupráci na organizaci architektonických a urbanistických soutěží,
- koordinaci a efektivnost vynakládání veřejných prostředků na rozvoj města či obce,
- smysluplnou komunikaci mezi občany, státní správou a veřejnou správou týkající se udržitelného rozvoje území apod.

Jak může fungovat pozice Městského architekta?

Jak ukazuje dosavadní praxe, činnost městského architekta lze zajistit dvěma formami. Zjednodušeně lze tyto pozice rozlišit na externí a interní formu.

Externí forma Městského architekta

Menší a střední obce nemají obvykle dostatečný prostor na vytvoření pozice městského architekta ve struktuře svého úřadu. Mohou však, například na základě usnesení rady města, uzavřít s vybraným architektem smlouvu o poradenské a konzultační činnosti.

Může se jednat o neupravený smluvní typ na základě ustanovení § 1746 občanského zákoníku. Rozsah činnosti externího městského architekta a další potřebné záležitosti specifikuje uzavřená smlouva. Součástí tohoto balíčku je proto příloha obsahující rámcový příklad možné smlouvy mezi architektem a městem či obcí.

Odměny externího architekta se v praxi uplatňují na základě vzájemně dohodnutých principů. Nejčastěji fungují dva modely.

- účtování skutečně vynaloženého času násobeného hodinovou sazbou dohodnutou ve smlouvě;
- účtování paušální měsíční částky se stanoveným minimálním počtem odpracovaných hodin

Interní forma Městského architekta

U zaměstnanecké formy zaangažování architekta je potřeba rozlišit, zda se jedná o začlenění do státní správy, či samosprávy. Činnost práce architekta tím dostává rozdílné zaměření a mantinely.

- Začleněním architekta do systému státní správy jako zaměstnance odboru či oddělení se na něj vztahuje rozsah činnosti a kompetence daného úřadu, kterou specifikuje zákon.
- Do samosprávy může být architekt začleněn jako zaměstnanec příspěvkové organizace či komise. Rozsah činnosti je specifikován ve zřizovací listině (například hlavní město Praha zřídilo příspěvkovou organizaci Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy; jedná se o hlavní koncepční pracoviště hl. m. Prahy v oblasti architektury, urbanismu, rozvoje, tvorby a správy města, které zpracovává strategické, urbanistické a územně rozvojové dokumenty).

Činnost Městského architekta ve vztahu k samosprávě a státní správě

Podmínkou úspěšné a fungující činnosti městského architekta je spolupráce a komunikace s politickým vedením města, dalšími orgány samosprávy a s orgány státní správy.

- Konzultační a poradenská činnost se zpravidla týká stavebního úřadu, některých komisí či výborů zřízených radou města a odborů, jejichž náplň se dotýká urbanismu, architektury, životního prostředí, památkové péče, ale také např. dopravy.
- Činnost městského architekta zahrnuje rovněž konzultace pro občany města, investory a developery a usměrňuje jejich záměry tak, aby nebyly v rozporu s urbanisticko-architektonickým rozvojem města.
- Městský architekt zpracovává podklady pro zadávací podmínky při pořizování územního plánu či jeho změn a regulačních plánů na území města.
- Dává podněty a odůvodnění k pořízení územních studií potřebných k ověření podrobnějších podmínek pro urbanistické řešení exponovaných lokalit města (zejména veřejných prostranství).
- Odůvodňuje potřebu architektonických a urbanistických soutěží na významné veřejné stavby či lokality a zajišťuje jejich organizaci.

Může Městský architekt projektovat?

Obecně převažuje názor, že městem či obcí zaangažovaný architekt v obvodu své působnosti projekční zakázky zpracovávat nemá (nesmí), a to ani pro soukromé, ani pro veřejné investory. Cílem tohoto omezení je předejít střetu zájmů – zamezit situacím, kdy by měl z titulu své funkce posuzovat svůj vlastní projekt, nebo preferovat zájmy investora, pro něhož projektuje.

Svoji kreativitu však městský architekt uplatňuje:

- při zpracování oponentních studií (jako podpůrného argumentu při posuzování předkládaných návrhů),
- při zpracování iniciačních návrhů, jako podkladu pro zpracování zadání územních studií, soutěží a investičních záměrů – především ve veřejném prostoru.

Nejčastější problémy související s činností Městského architekta

Úspěšný výkon činnosti městského architekta je podmíněn všestrannou vůlí ke spolupráci. Kromě samotného architekta se jedná o politické vedení města či obce, samosprávu i státní správu. Sebelepší smlouva nebo právní ustanovení nenahradí nezbytné principy týmové spolupráce při cestě za společným cílem. Mezi hlavní zdroje problémů lze zařadit:

- Neexistující nebo neurčité vymezení činnosti městského architekta včetně jeho kompetencí, práv, povinností a principů pro vyhodnocování jeho činnosti,
- nedostatečná kontrola výkonu této funkce a nevyhodnocování zpětné vazby z provedených kontrol,
- chybějící či nedostatečné začlenění činnosti městského architekta do přirozeného chodu přípravy a realizace rozvojových a investičních akcí či do přípravy strategických a koncepčních dokumentů města či obce,
- chybějící koordinace a evidence projekčních záměrů; nedostatečné vyhodnocování jejich vazeb a vlivů na dlouhodobý rozvoj města či obce,
- nedostatečné sdílení relevantních informací všemi zainteresovanými,
- potlačení odborných argumentací formálně pojatou politickou argumentací z pozice silnějšího.

Příklady dobré praxe – zkušenosti s činností Městského architekta

Faktická zkušenost je nade všechny proklamace a sebelépe míněné rady. V minulých letech se uskutečnila série seminářů a konferencí na téma městský architekt, organizovaných nebo zaštitěných zainteresovanými institucemi (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Česká komora architektů, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR, Společnost Petra Parléře). Tam byla příležitost vyslechnout jak politiky, tak „jejich“ městské architekty, ať už byli a jsou v pozici zaměstnanců nebo externistů. Česká komora architektů bude tuto užitečnou formu osvěty a výměny zkušeností nadále organizovat a podporovat.

Vedle Českou komorou architektů nabízeného servisu je určitě účelné najít a navštívit velikostně srovnatelné město či obec, kde už městský architekt působí. A vyslechnout obě strany (architekty i politiky). Jejich výpovědi a zkušenosti mohou být dobrou inspirací – v oblastech, kde role architekta bezchybně funguje. A informace o tom, že zatím není vše dokonalé a v něčem to skřípe, má nemenší hodnotu. Je to impulz, jak v modelu městského architekta konkrétního sídla neopakovat stejné chyby a uspořádat věci lépe.

Obecní architekt

Specifickým problémem je činnost obecního architekta v případě malých obcí. V tomto případě existuje několik možností, jak může politická reprezentace obce dostávat podklady pro své rozhodování o dalším vývoji obce.

Častým příkladem je, že činnost (neformálního) obecního architekta vykonává zpracovatel územního plánu obce – ať už v rámci urbánního servisu během pořizování územního plánu nebo potom (po vydání územního plánu) jako konzultant-externista.

Jako externí obecní architekt může vybraný odborník také fungovat pro jednu či více obcí, pro sdružení obcí, mikroregion nebo místní akční skupinu.

Česká komora architektů považuje za užitečné, aby byla na úrovni kraje (případně dokonce na úrovni obce s rozšířenou působností) zřízena pozice krajského architekta – ten by pak mohl poskytovat svoje služby těm obcím v kraji (ORP), které svého obecního architekta nemají.

Kdo odborně poradí či pomůže?

Česká komora architektů (ČKA) poskytuje zájemcům, kteří uvažují o zřízení pozice městského architekta, bezplatné konzultace, které upřesní, prohloubí či rozšíří všechny výše uvedené informace.

V případě dalšího zájmu nabízí ČKA odbornou spolupráci při zřízení pozice městského architekta a také při přípravě, průběhu a vyhodnocení výběrového řízení na tuto pozici.

Kontakt

Sekretář České komory architektů
Ing. arch. Marie Špačková

Josefská 34/6, 118 00 Praha 1
E-mail: marie.spackova@cka.cz
Tel. +420 727 812 736

www.cka.cz